

«Solidus aureis» versus «solidos platee»

UN DOCUMENT DE L'ANY 1064

J. PELLICER I BRU

DOCUMENT

L'any 1064, seguint Gil Farrés,¹, existeix un document prou important per fer-ne una indicació metrològica més extensa.

L'extracte del document llatí, que anotem al peu de la lletra seguint Gil Farrés, diu així:

«Quia leges iudicant homicidium esse compositum in CCC solidus aureis qui valent duo milia CCCC solidos platee».

De la lectura planera del mateix, podem entendre que 2400 «sous d'argent» eren l'equivalent de 300 «sous d'or», a 8 sous de diners d'argent el «sou d'or».

De tota manera sorgeixen tres qüestions importants:

1. Què hi feia aquella clara indicació d'una moneda obsoleta, d'una moneda sense curs, a un document de mitjans del segle onzè?

1. GIL FARRÉS. «Historia de la moneda española». Madrid, p. 128.

(El més probable és que correspongui aquest document a F. FITA. Cortes y usatges de Barcelona en 1064. Textos inéditos [B.R.H.A. 1890], i per tant als Usatges de Barcelona de l'època).

2. Perquè, a més a més, se la igualava a un pes exacte de plata?

3. Es corresponia aquest pes de plata amb els «sous moneda» de curs legal (*curribiles*) i en aquest cas, amb quin moment s'acoblava aquesta proporció?

METROLOGIA DEL 1019 FINS EL 1067

La qüestió metroològica està estudiada fa ja temps² i no hi han hagut noves dades que modifiquin els paràmetres històrics adjudicats a les amonedacions d'aquell moment. Per tant, prendrem els mateixos com a norma textual.

TAULA DE PARÀMETRES HISTÒRICS

Any	Mancús àrab o comtal	Sous de moneda corrent	Diners plata	Pes argent d'un diner
991-1040	1	6	73	0.647619 gr.
1050/52	1	6 2/3	80	0.566 gr.
1052/65	1 (7)	7	84	0.544 gr.
1052/1065	1 (10)	5	60	0.544 gr.
1065/endavant	1 (14)	3 4/7	42 6/7	0.544 gr.

(7) Encunyats a 7 en unça. (10) 10 en unça. (14) 14 en unça.

Com podem comprovar, no hi ha cap equivalència de 8 sous que correspongui a moneda d'or circulant al segle XI.

Fins el 1052 l'ús d'un mancús de 7 en unça, còpia del «dinar» andalusí de 3.88 grams d'or, és documentat i acceptat.³

Emperò, el document és ben clar: Es tracta d'un càlcul penalitzador efectuat en «sòlids auris» i no en la moneda d'or «curribile», en «mancusos». És a dir, el document parla de moneda molt anterior a la declaració o articulats dels «Usualia».

La taula de pesos teòrics, de l'or encunyat a Barcelona, és la següent:

OR - MANCUSOS

Any	Característique	Pes uninari grams	Ponderal lliura
1019	1 ^a emissió - Bonhom (7 en unça)	3 31/35	1/84
1036	2 ^a emissió - Enneas (7 en unça)	3 31/35	1/84
1048/1052	3 ^a emissió - 10 en unça	2.72	marc 1/100
1067	4 ^a emissió - (retròg ^a) 14 en unça	1 33/35	1/140

2. JOSEP PELLICER. «*Metrologia Comtal*». «Symposium numismático de Barcelona». Barcelona 1979. p. 290/1.

3. PELLICER. *Op. cit.* p. 278.

ESTUDI DEL DOCUMENT

Com ja hem dit, el document ens parla de «sòlids auris» i no de «mancusos». Fa molts anys que «sòlid auri» no existeix més que als papers i és usat simplement com a moneda de compte.

Com hem pogut veure més amunt, mai no hi ha hagut, durant aquest temps cap valoració d'una moneda d'or de curs legal a 8 sous.

Per tant, estem llegint una penalització arcaica mantinguda als «Usualia» i que encara és calculada amb «sòlids auris», a l'estil visigot. Així la pena monetària resultava més dura. Un sou més d'argent per cada moneda d'or imputada.

Si no anem errats, els càlculs ens ajudaran a veure la realitat del seu valor en plata:

CÀLCULS DE VALORS

$300 \text{ sòlids auris} \times 4.5333 \text{ gr.} \times 12 \text{ (canvi)} = 16320 \text{ grams plata}$

$2400 \text{ sous} \times 12 \text{ diners} = 28800 \text{ diners corrents}$

$16320 : 28800 = 0.56666 \text{ grams de plata}$

un diner corrent.

$4.53 \text{ grams} = 1 \text{ sòlid auri} = 8 \text{ sous plata} = 54.4 \text{ grams}$

$3.88 \text{ grams} = 1 \text{ mancús auri} = 7 \text{ sous plata} = 46.66 \text{ grams}$

Canvi 1 : 12

Caldrà només cercar a quina data correspon aquest pes de la moneda per sapiguer si aquesta és correcta o porta alguna desviació.

En aquest cas concret la fixació no sembla que sigui prou encertada i trobem una petita diferència cronològica d'uns 10 o 12 anys, doncs semblaria millor haver-la situat abans del 1052, seguint la taula que tenim més amunt.

ELS «USATGES»

Tal com diu Rovira i Ermengol⁴ els «Usatges» són el primer codi feudal escrit, que apareix a Europa i és un monument d'interès excepcional per a la història del dret europeu de l'alta Edat Mitjana.

Els antecedents jurídics, molt inestables als segles X i XI, són millorats per Ramon Berenguer I el Vell, afegint-hi, als primers 50 articles i escaig dels «Usualia», cap a l'any 1060 (data aproximada), una nova edició d'articles, els quals Valls i Taberner⁵ qualificà de la «gran constitució de Ramon Berenguer I».

No tenim al nostre abast les col·leccions d'Usatges per tal d'arribar a aprofundir en aquesta recerca, purament metrològica.

4. ROVIRA I ERMENGOL. JOSEP. «Usatges de Barcelona». Barcelona, 1933.

5. F. VALLS I TABERNER. «El Problema de la formació dels Usatges» «Revista de Catalunya», gener 1925.

Malgrat tot, sí que deurem de llegir i valorar l'article 141 [*Solidus aureus*]⁶ el qual es troba a l'apèndix oficial, on es parla ja de «morabatins» deixant constància que la seva redacció no ha pogut ésser realitzada abans del segle XII.

Les primeres encunyacions dels almoràvits a la Península sembla que no comencin fins a finals dels anys 80 (1088-1090).

CONCLUSIÓ

En els darrers estudis realitzats sobre moneda castellana hem trobat alguna petita diferència entre els valors monetaris i els valors dels «mencals» quan es parla de penalitzacions. De tota manera, el sou de moneda efectiva no deixa d'actuar com un «ponderal» o un pesal representatiu de la suma de la plata continguda en 12 diners. Però, creiem que, no és aquest el mateix cas.

Pes, d'altra banda, que segueix el valor intrínsec de cada emissió monetària, i, evidentment, els seus canvis de contingut de metall. Val a dir, doncs, que els sous monetaris canviaven de pes a cada emissió de moneda si aquesta era modificada en el seu contingut de metall noble.

També haurem de dir que el document del qual s'ha tret aquesta penalització, probablement els «USATGES», no és equivocat ja que els càlculs partint d'un «sòlid auri» són actualitzats dins del seu moment històric i correctes, coincidint amb les dades metrològiques i històriques que li corresponen.

La realitat és ben clara. Mentre circula una moneda d'or de menys pes, l'or andalusí, futur o ja real «mancus», els «Usatges», seguint el sistema usual antic, penalitzen encara amb el «sòlid auri» moneda de més pes valorant-lo en plata, moneda aquella d'or emperò ja fora de la circulació feia més de 300 anys.

El lligam metrològic d'ambdues monedes d'or era de 7 sous de plata un «mancus» per 8 sous de plata un «sòlid auri», i així consta al document que ens ha servit d'excusa per a escriure aquestes breus línies.

Si acceptaven de modificar les penalitzacions dels «Usatges», canviant el «sòlid auri» pel «mancus», es produïa immediatament una rebaixa en les penes d'un sou de plata, situació amb la qual suposarem que el Comte no deuria d'estar gens d'acord. La prova d'aquesta veritat la trobem als mateixos articles dels «Usatges» on continua fent-se servir el sistema antic. A més a més, perquè no hi pugin haver-hi enganys, la moneda d'or es tipifica donant-li el seu valor en «sous de plata».

Això vol dir que el pagament deuria de fer-se en plata-moneda i no d'altra forma. Amb tot això veiem que el «sòlid auri», en aquestes dates actua només de «moneda de compte». Adelantant el temps, aquest sistema «dual» de dues mone-

6. ROVIRA I ERMENGOL, «Usatges de Barcelona», p. 245/6.

des d'or de pes diferent, arribarà a crear problemes d'estructuració prou importants, que no cal assenyalar ara i ací, que obligaran a incloure a l'articulat dels «Usatges», en l'anomenat «Solidus aureus», tota l'explicació de la valoració del «morabatí», situació que torna a crear nous interrogants.

De tota manera, resulta evident que, un nou estudi de l'«Usatge SOLIDUS AUREUS» partint d'aquest altre punt de vista, ens farà pensar si aquest article 141 estava muntat solament pel compliment de les exaccions dels articulats penals i no intentava ser un tractat sobre moneda.⁷

Lentament però, la configuració metro Lògica de la documentació que tenim a l'abast, va realitzant-se, malgrat l'obstacle de la seva datació, propiciat, a vegades, per les dificultats que trobem els investigadors en la fixació d'una cronologia adient, en mancar, no sempre, les dades mestres on suportar les teories que es discuteixen.⁸

7. JOSEP PELLICER. «*Metrologia Comtal*» «1r. Symposium de Barcelona». Barcelona 1979. p. 279/82.

8. J. PELLICER I BRU. «Nuevas precisiones metrológicas a tres documentos de los siglos XI y XII». *Gaceta Numismática* núm. 85. Barcelona 1987. pp. 23/9. J. PELLICER I BRU. «*Metrological considerations on a document concerning the «PARIAS» paid by Ahmad al-Muktadir of Saragossa to Sancho IV Garcés of Navarre*». «Problems of medieval coinage in the Iberian Area» núm. 3. Santarém 1988. pp. 191/208.

Vegi's també: «*Llibre dels Usatges i Constitucions de Catalunya*», Isabel Escandell i Proust a «Catalunya medieval», Barcelona 1992, un recull enriquidor de dades sobre aquesta temàtica dels Usatges.